

IPA Cross-Border Programme CCI Number 2007CB16IPO008
The unique nature of Strandja - the potential for sustainable tourism - TUNS
Проект: Уникалната природа на Странджа – потенциал за устойчив туризъм

Биосферен парк „Странджа“ – шанс за уникалната природа и местните хора

Създаването на Световна мрежа на биосферните паркове и резервати е част от програмата „Човекът и биосферата“, която е приета през 1970 г. от Организацията на Обединените нации за образование, наука и култура (ЮНЕСКО). Според първоначалната концепция „биосферен резерват“ е строго охранявана територия с уникална флора и фауна и други природни ценности с голямо значение, която служи за еталон на първичното състояние на екосистемата. На тяхна база се прави оценка на влиянието, което човешкият вид оказва на природата. Тези територии са били предназначени за научни и изследователски дейности и за оценка на човешкото влияние. България се присъединява към програмата МAB през 1977 г. с обявяването на 17 биосферни резервата (след присъединяването на резервата „Маричини езера“ към Централния Рилски резерват през 2002 г. са 16), което я нарежда сред първите десет страни по брой биосферни резервати от т.нар. „стар тип“.

Какво представлява Световната мрежа на биосферните паркове?

Биосферният парк (според международното обозначение „пост-севилски биосферен резерват“) не е категория, обособена в българския Закон за защитените територии, нито в друг закон от българското законодателство. Кандидатурата (номинационният файл) се попълва с подкрепата и водещото участие на общинското (или друга форма на местно) самоуправление, след което държавата представя заявлението пред Международния координационен съвет (ICC) по Програмата „Човекът и биосферата“. Биосферните паркове (пост-резервати) остават под суверенитета на страната, в която са разположени и съгласуват своите дейности единствено с нейното законодателство. Те формират Световна биосферна мрежа на ЮНЕСКО, в която участието е доброволно и обратимо (при решение на органа на местното самоуправление, се напуска мрежата). През 1995 година по време на конференция на Програмата „Човекът и биосферата“ в гр. Севиля, Испания, се приема нова т.нар. „Севилска стратегия“, според която биосферните резервати следва да се преустроят и развият като емблематични комплексни участъци, пример за хармонично съжителство между човека и природата, но и места за устойчиво местно развитие. Тази промяна налага прекатегоризирането на вече вписаните в

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Turkey IPA Cross-Border Programme (CCI number 2007CB16IPO008)"

листата на ЮНЕСКО „пред-севилски биосферни резервати“. В българската управленска и обществена среда, за отличаване от строгите „биосферни резервати“ (от стар тип), биосферните структури, съответстващи на Севилската стратегия, е възприето да се наричат биосферни паркове. Световната мрежа на биосферните паркове и резервати се състои от 669 биосферни парка и резервата в 120 страни, включително 16 трансгранични.

С новия етап след Севилската стратегия от 1995 г. – за развитието на мрежа от биосферни паркове се предоставят инструменти, които позволяват биосферните територии по Програмата да се утвърдят като основен тип комплексни природни територии с международно значение, посветени на устойчивото развитие през 21 век. Концепцията за биосферните паркове доказва своята жизненост, надхвърляйки концепцията на защитените територии и като такава е радушно приета и се използва както от местни общности, предприемачи, общини, така и от държавници и научните среди. Чрез обединяването на многообразието от опит, знания и научни подходи – се цели постигане навзаимосвързаност между стопанското развитие, насочено към човешко благополучие и опазването на биологичното разнообразие. Биосферните паркове се разглеждат като модели за устойчивост на регионално, национално и световно ниво. Биосферните паркове по света са се превърнали в своеобразни „лаборатории“ и платформи за обмяна на познания и опит, насочени към привеждане на световните принципи и достижения на устойчиво развитие – в местните условия. Съвременните биосферни паркове са особено подходящи за осъществяването на международни проекти, свързани с провеждането на научни изследвания и мониторинг на параметрите на устойчивото стопанско развитие и дългосрочното ползване на природното и културното наследство.

Основните цели на Севилската стратегия са:

- I. Използване на биосферните резервати за опазване на природното и културно разнообразие.
- II. Използване на биосферните резервати като модели за управление на земите и подходи за устойчиво развитие.
- III. Използване на биосферните резервати за научни изследвания, мониторинг и образование.
- IV. Прилагане на концепцията за биосферните резервати на практика.

Ползите – След обявяването на биосферен парк, Странджа и местните хора има следните предимства:

1. Основания (в качеството на български модел за устойчиво развитие) за приоритетно реализиране в границите на биосферната територията – на проекти и програми с национално финансиране, при сравними други условия с други територии.
2. Развива международния престиж на територията, осигурява по-добра публичност и реклама на района и на основание авторитета на ЮНЕСКО – създава предимство при кандидатстване по международни програми.
3. Представя територията като предпочитано, моделно за страната място за отдих и туризъм – включително защото в биосферния парк са гарантирани чистата и добре запазена природна среда, качеството на предоставяните туристически услуги и продукти, създадени по щадящ и устойчив способ, в съответствие с регионални и международни сертификати.
4. Дава допълнителни гаранции за възможността на заинтересованите страни да участват

"The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Turkey IPA Cross-Border Programme (CCI number 2007CB16IPO008)"

в планирането и управлението на обществените ресурси в биосферните паркове чрез структурата за съвместно управление (консултативен съвет).

5. Като съсредоточава фокуса на общественото и управленско внимание – съдейства за откриването на нови възможности за работа и развитие на района – съживяване на стопанството и развитие на еко-туризъм, земеделие, животновъдство и др.
6. В сравнение с други сходни и съседни територии – предполага подобряване на качеството на живот и – благоденствието на местната общност.
7. Възможности за обмен и партньорства с други подобни територии от листата на ЮНЕСКО.

Кои са трите основни функции на биосферните паркове?

1. Развитие – да благоприятства устойчивото стопанско и обществено развитие.
2. Логистика (съединението прави силата) – да осигури подкрепа за демонстрационни проекти, природозащитно обучение, обмяна на опит, научни изследвания и мониторинг.
3. Природозащита – да допринася за съхраняването на ландшафтните, екосистемите, видовото и генетичното разнообразие.

Биосферните паркове са сухоземни, крайбрежни/морски екосистеми или комбинация от тях, където опазването на биоразнообразието се съчетава с устойчивото използване на природните ресурси. Те се номинират от правителството на страната, в която се намират, оценяват се на международно ниво и след обявяването им остават под държавна юрисдикция, но споделят своя опит и идеи в рамките на Световната мрежа на биосферните резервати (СМБР). Само за миналата година към нея бяха добавени 13 нови обекта от 15 страни. Бъдещето на биосферните паркове в България вълнува различни заинтересовани страни, убедени в ползите както за местното развитие, така и за природата. Няколко са българските територии с потенциал на биосферни паркове у нас – Централен Балкан, Родопи (около резерват „Червената стена“, в общ. Асеновград), Сребърна (в община Силистра) и др. Най-голям потенциал да се превърне в първия български биосферен парк от ново поколение притежава Природен парк „Странджа“ – национален пример за природосъобразно стопанско развитие, с обширни площи заети с представителни природни образци, със запазени традиции и културно-исторически паметници. Устройството и режимите в границите на Парка съответстват и надхвърлят минималните изисквания на ЮНЕСКО за биосферни паркове.

Как се зонират биосферните паркове?

Сърцевинната зона включва една или няколко строго защитени територии по националното законодателство. Осигурява дълготрайно опазване на ландшафтните, екосистемите и видовете. За Странджа тук се предвижда да бъдат включени петте съществуващи в парковата територия резервати: „Силкосия“, „Узунбуджак“, „Витаново“, „Средока“ и „Тисовица“.

Сърцевинната зона обхваща площ от 43,760 кв. км и представлява комплекс от три части (три отделни резервата) и е достатъчна за изпълнение на основната цел – запазване на естествените характеристики и процеси в горски екосистеми от южноевксински тип. Тя е създадена в периода 1956 – 1989 година и до момента не са установени деградационни процеси, което доказва, че размерът и е достатъчен за изпълнение на конзервационните цели.

Буферната зона огражда сърцевинната зона. Антропогенните дейности са ограничени.

Притежава собствен статут по националното законодателство, но с по-ниска защита (най-често защитена местност). Буферната зона е с площ от 36,538 кв. км и обхваща комплекс от съседните и близките на сърцевинната зона защитени местности и природни забележителности, обхващащи основно горски територии и пасища. За Странджа тук се предвижда да бъдат включени петте съществуващи в парковата територия бивши буферни зони около резерватите. Като алтернатива – към буферната зона биха могли да се причислят и останалите защитени местности по националното законодателство в границите на Природния парк - „Устие на река Велека“, „Силистар“, „Парория“, „Петрова нива“, „Велека“ и т.н.

Преходната зона се намира навън от буферната зона. В преходната зона, чиято площ е 70, 395 кв.км. има наличие на множество територии, подходящи за работа с местните общности и устойчиво ползване на природните ресурси. В нея са съсредоточени селищните образувания и устойчивите земеделски и горскостопански дейности. За Странджа тук могат да бъдат включени всички останали територии в общите външни граници на Природния парк или, алтернативно за община Царево – цялата територия на общината... Възможно е и бъдещо присъединяване на община Приморско (като резерватите „Ропотамо“ и „Вельов вир“ с техните оръжаващи защитени местности – да бъдат отнесени към предните две зони).

Странджа получава международното признание за единствената българска територия сред старите биосферни територии – с потенциал за обявяване като биосферен парк от ново поколение. Разнообразието от природни местообитания на територията, заявена за обявяване на биосферен парк, е много голямо и включва представители в множество основни групи хабитати: храстови, тревни, сладководни, скали и пещери, гори, обработваеми площи и създадени или силно повлияни човешката дейност местообитания. В Природен парк „Странджа“, включително на територията на предвидения за обявяване на биосферен парк район, е съсредоточено едно от най-голямото като брой биологични видове в съответните групи биологично разнообразие сред всички защитени територии в България. Флората на Природния парк се отличава с големия си брой видове, имали широко разпространение по време на терциера (терциерни реликти) – 63 вида. Седем от видовете се срещат за територията на Европейския континент единствено в Странджа. Сред тях често странджанската зеленика (*Rhododendron ponticum*), странджанското бясно дърво (*Daphne pontica*) и по-рядко кавказката боровинка (*Vaccinium arctostaphylos*) и странджанският дъб-лъжник (*Quercus hartwissiana*) са основни участници и образуватели на растителните съобщества, а останалите са сред видовете с най-голямо консервационно значение – колхидският джел (*Ilex colchica*), странджанското (търилово) великденче (*Veronica turrilliana*) и пухестото горянче (*Epimedium rubigerum*). Предложеният Биосферен парк покрива западната част от съществуващия Природен парк „Странджа“, попадащ в границите на община Малко Търново. В границите на БП „Узунбуджак“ се намират 13 населени места от община Малко Търново. Тук човекът трайно съжителства с природата, а някои от селищата в Парка до голяма степен допълват уникалността на природните екосистеми.

Визията за развитието на Биосферния парк включва: единна устойчиво развиваща се територия със съхранено природно богатство и културно наследство; важен елемент от европейската екологична мрежа на защитените територии; притегателно място за туризъм с развит комплексен туристически продукт; среда за генериране на приходи от

природосъобразни и новаторски ползвания и системи за стопанисване на природните ресурси; фокус върху комплексни научни и научно-приложни изследвания; център за екологично възпитание, демонстрация и интерпретация на уникално природно и културно наследство, традиционен бит, местни празници и обичаи; ядро на национална гордост и самосъзнание; среда за сътрудничество и партньорство.

Биосферният парк е марка и добра реклама, например работеща много силно в Германия, Австрия и Испания. В международен план предоставя възможности за сътрудничество в мрежата на тези паркове, които са близо 700 в света, и задължава държавата да осигурява помощ, включително и финансова, за региона, това ще допренесе за привличане на частни инвестиции при добро регламентиране на правилата в парка.

Опити за създаване на Биосферния парк:

Идеята парк Странджа да се превърне в биосферен парк не е нова. Още преди години тя бе обсъждана и предлагана и тогава не срещна подкрепа, особено в община Царево. Спорният, и в последствие отменен, общ устройствен план никак не кореспондираше с идеята за запазване на девствената природа и апетитите за застрояване на крайбрежието. Още през 2011г. се проведе международен семинар "Добри практики за устойчиво ползване и опазване на биоразнообразието в защитените територии съгласно концепцията за биосферните паркове" - Инициатива с подкрепата на офиса на ЮНЕСКО във Венеция и Националния комитет по програмата "Човекът и биосферата". Разгледани и обсъдени бяха добри практики на хармонично съжителство между човека и природата в територии, подобни на Природен парк "Странджа", както и възможностите за обявяването на Странджа за първия български биосферен парк от ново поколение. Представени бяха добри практики от 7 страни (Австрия, Турция, Словения, Гърция, Испания, Германия и др.), за успешни европейски биосферни резервати и паркове, както и такива в процес на обявяване.

Април 2012, Мисия на експерти от ЮНЕСКО в Странджа, организирана от Българска Фондация Биоразнообразие с участието на представители на МОСВ, Дирекцията на природния парк и кмета на Община Малко Търново за обсъждане на номинацията на Странджа като първия съвременен биосферен парк в България. Международните експерти споделиха своя опит и наблегнаха на практическите ползи за местното население, както и за необходимостта от ефективна, работеща структура за съвместно управление на бъдещия парк. Общината подкрепи обявяването на биосферен парк „Странджа“.

Последен опит, м. май 2016, работна среща с представители на Програмата „Човекът и биосферата“ на ЮНЕСКО по повод проект за разширяване на биосферния резерват „Лопушна“ („Узунбуджак“) в ПП „Странджа“. Крайният срок, посочен от Секретариата на ЮНЕСКО, е месец септември т.г. Като добър пример за обявяването на поне един съвременен биосферен резерват в България е посочен „Узунбуджак“ в ПП „Странджа“. Единствено за Странджа – най-голямата защитена територия в Европа, с намеренията за бъдещето на Странджа не са запознати и местните хора. А като задължително условие при изготвянето на номинации за включване в Световната мрежа от биосферни резервати се посочва, че „номинациите трябва да бъдат съгласувани и подкрепени от местните общности“, а местното население не бе

уведомено за създаването на нова защитена територия. „При липса на ясно очертани граници, на ясно формулирани правила и бъдещи рестрикции, не може да очаквате от нас да изразим готовност да одобрим подобен проект. Идеята може да е много хубава, но местните хора трябва да я пожелаят, за да участва общината в него”, из становище на Община Царево, подкрепено от експертите на ЮНЕСКО – „идеите трябва да дойдат от местните хора – как и какво да развият“.

Структура на управление:

Съвместно управление / надзор: Дирекция Природен парк „Странджа“, Община Малко Търново, Община Царево, Областен управител, РИОСВ (МОСВ), Басейнова дирекция (МОСВ), Регионална дирекция по горите – Бургас, Неправителствени организации, Академични организации, Читалища;

Оперативно управление: Дирекция Природен парк Странджа с КОНСУЛТАТИВЕН СЪВЕТ.

Стъпки за обявяването на БИОСФЕРЕН ПАРК в страната:

Биосферните резервати се обявяват от Международния координационен съвет (ИСС) България чрез националния МАВ Комитет, подава номинации със съпътстващата ги документация до Секретариата на Програмата „Човекът и биосферата“ до 30 септември 2016г; Също така се представя пътна карта за биосферните резервати до 30 септември 2016г; Секретариатът проверява съдържанието на подадените документи;

Консултативният съвет (The Advisory Committee) за Биосферните резервати разглежда номинациите и ако ги одобри, прави предложение до ИСС;

Международният координационен съвет (ИСС) на МАВ взема решение за номинациите и по пътната карта за биосферните резервати в България март – юли 2017 г.

Какво още трябва да се направи:

- Насочване на изследователски и финансов ресурс към територията на Странджа. Да се направят проучвания и задължителна оценка за генния пренос между различните популации, които обитават територията на бъдещия Биосферен парк. Един пример: Ако Странджа бъде обявена за промишлен производител на манов мед, как ще бъде съчетана пчеларската общност с целите на бъдещия Биосферен парк?
- При разработване на Програма и Стратегия за граничните територии (Западна Стара планина, Сакар, Странджа), концепцията, проучванията и добрите практики за биосферни паркове да бъдат в основата им;
- Обмисляне на цялостна стратегия за обявяване на трансграничен Биосферен парк СТРАНДЖА, върху по голямата част от българската и турската част на планината.
- Разработване на програми за трансграничен туризъм, включващи изготвяне на общи пазарни и рекламни стратегии, разкриване на трансгранични туристически маршрути и разработване на съвместни програми за туризъм, изграждане на туристическа инфраструктура, създаване на смесени туристически предприятия. Да се очертаят екокоридорите, които ще свързват различните зони на парка;
- Да се приемат насоките за развитието на стопанските дейности и туризма на територията на бъдещия Биосферен парк. Предприемане на мерки за редуциране на екологичните щети

и подобряване на условията за агробизнес и земеделие. По програмата за трансгранично сътрудничество да се финансират демонстрационни бизнес проекти;

Шансовете планината Странджа да придобие статут на биосферен парк са в ръцете на местните хора и администрация, колко по-бързо се организират, толкова по-лесно местната общност ще превъзмогне икономическата и демографската криза.

Долината на р. Велека със с. Кости - част от горите на най-старата българска защитена територия - резервата Силкосия (обявен 1933 г.) Сн. Александър Иванов

Източници:

- 1/ Стратегически план за развитие на Природен парк „СТРАНДЖА“ 2014-2020.
- 2/ ДПП „СТРАНДЖА“ – <http://www.strandja.bg/bg/info/79-biosferni-rezultati-OON>
- 3/ МОСВ - http://www3.moew.government.bg/files/file/Nature/Protected_areas/Seville_Strategy_BG.pdf
- 4/ БФБ - <http://bbf.biodiversity.bg/bg/Uzunbudzhak.c254>

Царево, юни – 2016

Сергей Ангелов

“Тази публикация е подготвена с помощта на Европейския съюз чрез Програма за трансгранично сътрудничество ИПП България – Турция 2007CB16IPO008. Съдържанието на публикацията е изцяло отговорност на „Младежко сдружение ВЕРДИКО,“ и по никакъв начин не отразява възгледите на Европейския съюз и Управляващия орган на Програмата”.

“The project is co-funded by EU through the Bulgaria – Turkey IPA Cross-Border Programme (CCI number 2007CB16IPO008)”